

at det saa sørgelig berømte Casseler Treber-Trocknungs-Gesellschaft betalte hvert af sine 5 Bestyrelsesmedlemmer en Tantième af 50,000 Mrk.

Det for alle Aktieinteresserede højst læseværdige lille Skrift giver overhovedet et interessant Indblik bag Kulisserne i den tyske Aktieverden. Om end Forf. synes at nære noget overdrevne Forestillinger om blotte Lovforskrifters Ævne til at skabe sunde Forretningsforhold og næppe har Øjnene fuldt aabne for den Rolle, en handelskritisk Journalistik sikkert er bestemt til at spille i denne Henseende, maa man dog sige, at selve hans Hovedtanke, at sikre Bestyrelsens faglige Sammensætning og skærpe dens Ansvarsfølelse gennem en Adskillelse af Funktionerne, er saa sund og simpel, at den næppe bør forbigaaes, naar Aktieloven atter træder i Forgrunden i den offentlige Diskussion herhjemme.

Frantz Pio.

K. Th. Reinhold. Der Weg des Geistes in den Gewerben. Grundlinien zu einer modernen Lehre von den Gewerben, insbesondere vom Handel. 1ster Band. Arbeit und Werkzeug. Leipzig 1901. (C. L. Hirschfeld). 392 S.

Professor Reinhold's tidligere udgivne Værk »Die bewegenden Kräfte der Volkswirtschaft» blev ved dets Fremkomst brændemærket som et kynisk Forsvar for en antisocial Penge- og Magtpolitik. En lignende Skæbne vil sikkert blive det her foreliggende Arbejde tildel, for saa vidt som dets ledende Idé gaar stik imod Strømmen. Forfatteren ser i Handelen ikke et underordnet eller tjenende Erhverv; han hævder tværtimod, at det er det førende, det fornemste og mest fuldkomne af alle. For at vise dette underkaster

han det hele almindelige Arbejdsproblem en indgaaende Undersøgelse, og saaledes er da det foreliggende Skrift opstaaet som en Indledning til Hovedværket »Der handelnde Kaufmann«, hvis Udgivelse er nær forestaaende.

I de to første Afsnit af det allerede udkomne Bind gennemgaaes Arbejdets og Værktøjets Historie, i det sidste omhandles Aandsvirksomheden i Erhvervslivet (herunder et særdeles interessant Kapitel om Sproget — »das Werkzeug im Munde«). Sluttelig optrækkes Hovedlinjerne for en Klassificering, der rummer følgende 4 Bedriftsformer: Arbejdsbedrifter, Kraftbedrifter, Kunstbedrifter og »Leitungsgewerbe«. I den første Gruppe fastholdes det gamle Begreb Arbejde, saaledes at Indehaverens egen legemlige Muskelkraft anvendes produktivt. Dette er en Art Pariakaste; selv om der er Hjælpere, Svende og Lærlinge, staar »Mesteren« paa et socialt lavere Trin, end hvor han ikke selv tager Haand i med. — Kraftbedrifterne omfatter en Række af større og mindre Virksomheder med samme almindelige Karakter. Det fælles er, at Kraften hovedsagelig og principielt ydes af en Maskine. Indehaveren er kun Leder af den mekaniske Kraft, han styrer Produktionsprocessen uden legemligt at deltage deri. — I Kunstbedrifterne er det ganske vist Haandens Arbejde, der i det ydre er det væsentlige. Men selv om den mekaniske Behandling af Stoffet her ofte kan synes at være ganske ligeartet med det, der sker i Gruppe 1, er der den Væsensforskel, at det formende Arbejde sker efter en Idé; der ligger et Aandsværk bag ved. Grænserne mellem denne Gruppe og de øvrige er selvfølgelig flydende. Den højt ansete Kunsthåndværker

kan synke ned i Gruppe 1; i Gruppe 2 faar han Plads, naar han bliver Fabrikant af Kunstsager, navnlig naar han paa mekanisk Vis og skablonmæssigt producerer Masse-Artikler. Men han kan ogsaa naa op i den 4de og efter Forfatterens Mening højest staaende Bedriftsgruppe. I denne har Driftsherren fjernet sig mest muligt fra Stoffet; her udfolder han den mest intensive Aandsvirksomhed, han er udelukkende Leder, og selv i industrielle Erhverv mere Handlende end Producent.

Naturligvis er denne Klassificering ensidig og som systematisk Inddeling ganske uholdbar. Men der er ikke saa lidt Sandhed i den til Grund liggende Betragtning, om den end kan synes noget haard og inhuman.

Som et Ledemotiv gaar det igennem Professor Reinholds Bog, at selv om Treitschke har Ret i, at »Millionerne maa pløje, smede og høvle, for at nogle Tusinder kunne studere, male og regere«, maa dog Bestræbelserne være rettede paa i stigende Grad og i saa stort Omfang, som det til enhver Tid er muligt, at frigøre den arbejdende Menneskehed fra »Berøringen med Materien«. Derfor vender Forfatteren sig imod enhver Strømning i Tiden, der forhæler »Værktøjets« Fuldkommengørelse. Som grundfalsk stempler han den Opfattelse, der endnu synes at være almindelig i Haandværkerkredse og iøvrigt ogsaa forekommer blandt Socialpolitikere, den Opfattelse, at Haandværket som saadant og i dets historiske Tilværelsesform har en blivende Mission. Industrihistorien fra de ældste Tider indtil nu viser tilfulde, at dette ikke er Tiltældet. Der gives ganske vist den Dag i Dag Haandværksfag, som af tekniske Grunde nødvendigvis maa være Haandens Værk; det er navnlig de Fag, hvis Arbejde ikke giver

et hændeligt, materielt Resultat (Barberer f. Eks.), men deres Antal indskrænkes Aar for Aar, og en stor Mængde oprindeligt Haandværksarbejde udføres nu lige saa godt eller fuldt saa godt af tilsvarende Industri-bedrifter (Bagerier, Skotøjsfabriker). Man forstaar, at det kan skære en gammel Haandværker i Hjertet at se denne Udvikling foregaa for hans Øjne. Faa ere de, der have tilstrækkelig Almensans og Overlegenhed til at glædes derved. En Del gør — skønt nødtvungent — Springet ind i det nye, og lader det komme an paa Tilfældet, om de falder paa Hovedet eller paa Benene. Men den store Part nøjes med at holde det gaaende i den gamle Form, saa godt det lader sig gøre — og saa klage over den ubønhørlige Forandringens Lov, der Skridt for Skridt indsnævrer deres tidligere Kundekreds. Men det har sin Betydning at slaa fast, siger Prof. Reinhold, at hvor megen Medfølelse de enkelte i Standen end fortjene, saa har Haandværket som saadant intet at beklage sig over. Det bliver ikke undertrykt, det bliver ikke bekriget af en fjendtlig Magt. Det bliver sluttelig heller ikke knust, men det dør langsomt, Celle for Celle, af Mangel paa indre Kraft — som Bücher siger: *das Handwerk »verarmt«*. Og hvorfor? Fordi det ikke vil eller kan se, at det kun er en Station paa Udviklingens Vej, kun en midlertidig Produktionsform, som maa forlades, saa snart en bedre er for Haanden. Det er en Misforstaaelse, naar man har villet gøre Haandværkets Historie til andet end et Udsnit af Teknologiens Historie, en Misforstaaelse, som har sin Grund deri, at Udøverne af Haandværket have dannet en social Gruppe, der til Tider ganske

vist har haft en stor Mission, men hvis Rolle i Samfundet nu i det væsentlige er overtaget af andre.

Dette som et Eksempel. Paa lignende Maade træder Forfatteren i Marken imod enhver konservativ eller reaktionær Strømning, der hindrer »Aandens frie Gang« i Arbejdslivet. Trods det ensidige i Bogens Grundsyn, læser man den med stor Interesse — navnlig de aandfuldt skrevne økonomisk-teknologiske Afsnit, hvis Indhold dog er af alt for speciel Natur, til at der paa dette Sted kan gives Prøver derpaa.

Lily Braun. Die Frauenfrage, ihre geschichtliche Entwicklung und ihre wirtschaftliche Seite. Leipzig 1901. (Verlag von S. Hirzel). 557 S.

I den allerede ret omfangsrige Litteratur om Kvindespørgsmaalet vil Lily Brauns Værk faa en fremiskudt Plads, om ikke af anden Grund, saa fordi det behandler Spørgsmaalet i hele dets Omfang. Det foreliggende Bind giver først en sammentrængt Fremstilling af Kvindernes sociale Stilling fra de ældste Tider indtil det 19de Aarhundrede. De forskellige Tilløb til Emancipationsbevægelser skildres ganske kort, idet de stilles i Belysning af de vekslende Tidens Kulturstrømninger (Kristendommen, Renaissancen, Revolutionsideerne osv.), alt som Indledning til den langt bredere Fremstilling af Kvindespørgsmaalets Udvikling i det 19de Aarhundrede. Særdeles indgaaende skildres Kvindens Stilling i Erhvervslivet indenfor de vigtigste Kulturlande; i Forbindelse hermed refereres og kritiseres den socialpolitiske Lovgivning, for saa vidt den har Berøring med Kvindespørgsmaalet. Endelig gøres der Rede